

Hrou k životu: Oddych a voľný čas (1)

„Voľný čas sám osebe predstavuje isté výchovno-vzdelávacie možnosti, učí deti ako dobre uplatňovať svoju vlastnú slobodu". Nový článok zo série o rodine.

15.03.2013

V dnešnej dobe poskytuje výchovno-vzdelávací systém v mnohých krajinách deťom a mladistvým stále viac voľného času, takže mnohí

rodičia mu prikladajú mimoriadnu váhu pre výchovu a vzdelávanie svojich detí.

Napriek tomu ako hlavná obava sa tu ukazuje to, že v čase keď sa nevyučuje, sa „márni čas“. Preto nejedna rodina hľadá pre svoje deti mimoškolské aktivity. Nie je pritom vzácnosťou, že tieto doplnkové aktivity majú školský charakter – štúdium jazykov, alebo hra na hudobný nástroj, ako doplnok ku školským aktivitám.

HODNOTA VOĽNÉHO ČASU

Voľný čas sám osebe predstavuje isté výchovno-vzdelávacie možnosti. Vo voľnom čase sa otvárajú mnohé špecifické vzdelávacie možnosti, o ktorých sa zmienil aj Ján Pavol II., „aby bol voľný čas detí rozumne a všestranne využívaný, a aby sa správne usmernila ich energia“ [1].

V priebehu dňa, keď sa školské povinnosti viac či menej prerušia, má dieťa pocit, že je pánom svojho osudu. Môže si robiť čo len chce: byť so svojimi priateľmi, so svojou rodinou, pestovať svoje záľuby, odpočívať a zabávať sa tak, ako sa mu zachce.

Svoje rozhodnutia chápe ako svoje vlastné, pretože mu pomáhajú usporiadať si svoje záujmy: čo by rád robil, do akej úlohy by sa mal znovu pustiť, alebo ktoré veci by mal odložiť...Môže sa naučiť lepšie spoznávať, objavovať nové oblasti zodpovednosti a zvládať ich. A napokon môže stavať na svoju vlastnú slobodu tým najuvedomelejším spôsobom.

V konečnom dôsledku to mladým ľuďom pomáha uplatňovať si svoju slobodu uvedomelejším spôsobom. Preto rodičia a učitelia musia správne využívať voľný čas tých,

ktorí sú im zverení. Pretože celé vzdelávanie a výchova je výchovou k slobode, a voľný čas je podľa definície čas slobody, čas pre bezstarostnosť, krásu a dialóg; čas pre všetko to, čo nie je „nevyhnutné“, ale bez čoho sa nedá žiť.

Tento výchovno-vzdelávací potenciál sa môže premárniť nielen vtedy, keď sa rodičia nestarajú o voľný čas svojich detí – pod pomienkou, že si svoje školské povinnosti plnia, ale aj vtedy, keď ho chápú ako príležitosť k „rozšíreniu“ ich vzdelávacieho procesu.

V prvom prípade sa ľahko dochádza k tomu, že sa deti dajú zlákať pohodlnosťou alebo lenivosťou, odpočívajú, namiesto toho, aby vyvíjali nejaké úsilie (príkladom sú televízia a videohry).

V druhom prípade sa premárni špecifický výchovný ráz voľného času, pretože tento sa stáva akousi

predĺženou rukou školy, a je zorganizovaný temer výlučne rodičmi. Žiaľ, výsledkom toho je, že deťom sa komunikuje predstava o živote, ktorý sa delí na povinnosti a zábavu.

Je preto vhodné, aby rodičia často zvažovali, aký prínos k celistvému rastu ich detí majú aktivity, ktorými sa počas týždňa zaoberajú, a či je celkovo tento prínos k odpočinku a vzdelávaniu ich detí vyvážený.

Nabitý denný program znamená, že dieťa robí mnoho vecí, ale možno sa ani nenaučí tento čas správne využívať. Ak chceme dosiahnuť, aby detí rástli v čnostiach, je potrebné im umožniť, aby zakúsili skutočnú slobodu. Ak si nebudú môcť zvoliť svoju obľúbenú aktivitu, alebo sa im bude brániť v tom, aby sa mohli hrať či byť so svojimi priateľmi, hrozí tu možnosť, že sa s pribúdajúcimi rokmi nenaučia užiť si voľný čas zdravým

štýlom. V takejto situácii sa môže ľahko stať, že nakoniec siahnu po tom, čo im konzumná spoločnosť ponúkne.

Vychovávať k slobodnému a zodpovednému využívaniu voľného času si vyžaduje, aby rodičia svoje detí dobre poznali, pretože by im mali ponúkať taký druh voľna, ktorí vyhovuje ich záujmom a schopnostiam, pri ktorom si aj odpočinú, aj sa zabavia.

Detí, obzvlášť keď sú malé – a práve to je to najlepšie obdobie pre ich formáciu – sú prístupné tomu, čo im rodičia ponúkajú. A keď ich to uspokojuje, vytvára sa základ pre to, aby sami objavili ten najlepší spôsob, ako využívať voľné chvíle.

Vyžaduje to však zo strany rodičov vynaliezavosť a ducha obety. Napríklad je vhodné obmedzovať tie aktivity, ktoré sú neúmerne náročné na čas, alebo vedú dieťa k izolácii (k

tomu dochádza trávením množstva času pri televízii alebe internete). Je lepšie podporovať aktivity, pri ktorých sa pestuje priateľstvo, a to čo dieťa spontánne priťahuje (šport, výlety, hry s inými deťmi atď.).

HROU K RASTU

Existuje však jedna činnosť, ktorú deti, a nielen oni, uprednostňujú vo voľnom čase nadovšetko. Tou činnosťou je hra.

Prirodzená hra sa spontánne spája so šťastím, s miestom, kde čas nehrá rolu, kde človek nebráni veciam nečakaným a budiacim úžas. Práve v hre človek demonštruje svoju najvlastnejšiu identitu: zapája sa do nej celým svojím bytím, neraz viac, než v mnohých iných činnostiach.

Hra je predovšetkým skúškou toho, o čom bude samotný život: je to spôsob, ako sa naučiť využívať energiu, ktorú máme k dispozícii. Je

to skúmanie našich schopností, toho, čo dokážeme uskutočniť. Aj zvierá sa hrá, ale oveľa menej než človek, pretože jeho obdobie učenia sa rýchlo finalizuje. Ľudia sa hrajú po celý svoj život, pretože po ľudskej stránke môžu rásť bez ohľadu na svoj vek.

Ľudská prirodzenosť používa hru na to, aby sa rozvíjala a dozrievala. Keď sa deti hrajú, učia sa interpretovať získané vedomosti, skúšajú svoju silu v súťaži a zapájajú rôzne stránky svojej osobnosti. Hra je tak nikdy sa nekončiacou výzvou. Obsahuje v sebe pravidlá, ktoré sa musia slobodne prijať, aby sa deti mohli dobre hrať. Stanovujú si ciele a zvykajú si na to, aby nepripisovali porážkam neprimeranú váhu. Hra vždy zahŕňa aj etický komponent zodpovednosti, a preto nám pomáha stávať sa morálnymi osobami. Preto je normálne hrať sa s inými ľuďmi, „v spoločnosti“.

Tento spoločenský rys je tak zakorenený, že dokonca aj keď sa deti hrajú samé, majú sklony vymýšľať si fantastické scenáre, príbehy a ďalšie osoby, ktoré zapájajú do vzájomného dialógu. V hre sa deti učia spoznávať seba aj iných. Zakúsia radosť, že sú s druhými ľuďmi a že sa s nimi môžu zabávať. Preberajú a napodobňujú rolu svojich starších druhov.

Hrať sa učíme hlavne v rodine. Život je aj hra aj súťaž, ale znamená tiež spolupracovať, pomáhať a a učiť sa ako spolunažívať s inými ľuďmi. Len ťažko si možno predstaviť, ako by bolo možné dať do súladu tieto obe stránky – súťaž a spolužitie – mimo inštitúcie rodiny. Hra je jedna zo základných foriem, ktoré učia človeka žiť ako spoločenskú bytosť.

V konečnom dôsledku, veľká pedagogická hodnota hry spočíva v tom, že usmerňuje afekty smerom k činnosti. Práve preto len málo vecí

tak úzko prepája rodičov s deťmi, ako práve hra s deťmi. Ako hovoril svätý Josemaría, rodičia musia byť priateľmi svojich detí, musia im venovať svoj čas. „Keď je to potrebné, tak s tými maličkými deťmi budeš liezť aj po štyroch, budeš sa hrať s vláčikom, s vojačikom... Toto je moja veľká rada." [2]

Ako budú deti ďalej rásť, aj záujem rodičov o voľnočasové aktivity svojich detí bude nadobúdať nové formy. Napríklad sa im umožní, aby si pozvali domov svojich priateľov, alebo sa zúčastnia na ich športových aktivitách... Sú to iniciatívy, ktoré rodičom umožnia spoznať nových priateľov a rodiny, bez toho aby navodili mylný dojem, že chcú svoje deti kontrolovať, alebo že im nedôverujú.

Rovnako sa môžu vytvárať s pomocou ďalších rodičov podmienky, priestory a miesta pre hry, v ktorých

sa organizujú zdravá zábava, a ktorých aktivity sa rozvíjajú s ohľadom na integrálny rozvoj účastníkov. Sv. Josemaría hneď od začiatku podporoval tento druh iniciatív, keď sa deti hrajú v prostredí, ktoré formuje a súčasne vnímajú svoju dôstojnosť Božích detí so záujmom o druhých ľudí. Sú to miesta, ktoré pomáhajú, aby objavili, že je čas na každú vec, a že každá vec má svoj čas. A že v každom veku – aj vtedy, keď sú deti malé – možno hľadať svätosť a zanechať stopu u tých, ktorí sú s nimi.

Slovami Pavla VI., ktoré si veľmi obľúbil Ján Pavol II., sa dá povedať, že kluby mládeže sú miesta, kde sa mladí môžu učiť byť „odborníkmi na človečenstvo“ [3]. Preto by bolo veľkou chybou chápať ich prínos len v závislosti od školských či športových výsledkov, ktoré dosahujú.

HROU K ŽIVOTU

V gréčtine majú výrazy výchova (paideia) a hra (paidiá) ten istý sémantický základ. Keď sa učíme hrať sa, získavame súčasne postoj, ktorý je pre život veľmi užitočný. Aj keď sa to zdá byť paradoxné, nielen deti majú potrebu hrať sa. Dokonca možno povedať, že človek sa musí hrať tým viac, čím je starší. Všetci sme sa stretli s ľuďmi na ktorých už doľahla ťarcha staroby. Títo zisťujú, že už nemajú toľko síl ako v minulosti, a cítia, že už nedokážu tak čeliť životným výzvam. Popritom sa s takýmto postojom môžeme stretnúť aj u mnohých mladých, predčasne zostarnutých ľudí, ktorí zrejme nemajú toľko prispôsobivosti, aby dokázali čeliť nečakaným situáciám.

Na druhej strane sme sa tiež pravdepodobne stretli aj so staršími ľuďmi, ktorí majú mladého ducha: sú schopní sa pre čokoľvek nadchnúť,

znovu začať a brať každý ďalší deň ako úplne nový. A to aj napriek tomu, že sa často stretávajú so značnými fyzickými obmedzeniami. Tieto prípady dokazujú, že ako človek rastie, je stále dôležitejšie zapájať do života aj istý zmysel pre hravosť.

Človek, ktorý sa vie dobre hrať, sa naučí aj relativizovať výsledok, nepreceňuje ani výhry ani prehry, a dokáže objaviť hodnotu samotnej hry. Pozná radosť plynúcu z toho, že skúša nové prístupy, ktoré vedú k víťazstvu a vyhýba sa priemernosti, ktorá sa ženie za výsledkom, ale pritom ničí zábavu. Takýto prístup možno aplikovať na „vážne“ veci v živote, na obyčajné, bežné úlohy, na nové situácie, ku ktorým ak sa nepostavíme iným, správnym spôsobom, môžu viesť k pocitu frustrácie, alebo bezmocnosti.

Ako práca, tak aj hra, majú svoj vlastný čas, avšak postoj s akým k

nim pristupujeme, sa nemá prečo odlišovať, keďže ide stále o tú istú osobu, ktorá pracuje alebo sa hrá.

Ľudská činnosť je pominuteľná, a preto si nezasluhuje, aby sa brala až tak nadmieru vážne. Jej najvyššia hodnota – ako učil svätý Josemaría – spočíva v tom, že nás pri nej čaká Boh. Život má plný význam len vtedy, keď robíme veci z lásky k nemu – a dokonca spolu s ním. Vážnosť života spočíva v tom, že sa nemôžeme zahrávať s milosťou, ktorú nám Boh ponúka, s príležitosťami, ktoré nám dáva. Aj keď, v istom zmysle, Boh sa s nami skutočne hrá prostredníctvom svojej milosti. „Dokáže dokonale písať aj s nohou od stola“ [4] ako hovorieval sv. Josemaría.

Len vzťah s Bohom je schopný dať vyrovnanosť, silu a zmysel životu a všetkým ľudským skutkom.

Ku všetkým našim činnostiam by sme mali pristupovať s dôverou a

športovým duchom, s ktorým sa deti hrajú so svojím Otcom. Potom sa veci urobia „rýchlejšie, viac a lepšie“.

Naučíme sa preniesť sa cez zdanlivé porážky, a vždy ná očakávajú ďalšie dobrodružstvá. Sväté písmo nám hovorí o Múdrosti, ktorá všetko tvaruje: „ja som bola uňho chovankou, bola som deň po deň jeho rozkošou a hrala som sa pred ním v každý čas; hrávala som sa na okruhu jeho zeme a moja rozkoš (je byť) medzi synmi ľudskými [5]: Boh, ktorý sa „hrá“, keď nás tvorí, nás učí žiť s radosťou a dôverou, s očakávaním, že dostaneme – možno aj neočakávané – dar, po ktorom túžime. Ved' vieme, že „tým, čo milujú Boha, všetko slúži na dobré; tým, čo sú povolani podľa jeho rozhodnutia“ [6].

J.M. Martín a J. Verdiá

Poznámky:

[1] Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Familiaris consortio, 22. 11. 1981, č. 76,

[2] Svätý Josemaría Escrivá, poznámky z ústnych kázní,

[3] Ján Pavol II., VI. Sympózium Rady biskupských konferencií Európy, 11. 10. 1985, č. 13,

[4] Sv. Josemaría Escrivá, Boží priatelia, č. 117,

[5] Prís. 8,30-31

[6] Rim 8,28

opusdei.org